

Kukšu dzirnavu ezers, apkārtnes ainava, labiekārtotā teritorija ar gleznainiem apstādījumiem veido īpatnu vietas raksturu. Diemžēl sarežģītās īpašumattiecības pagaidām neļauj kompleksi atjaunot visu muižas centru.



Kukšu muižas diskrētais šarms

Pasūtītājs – Dāniels Jāns. Projekta autori – «Vecumnieks & Bērziņi», arhitekts Dainis BĒRZIŅŠ. Arhitektoniskā izpēte – Ilmārs DIRVEIKS. Interjeru izpēte – Liesma Markova, Rita Taurena, Vija Strupule, Anda Robežniece, «A.I.G.». Ainavu arhitekta – Helēna Gūtmane. Glezniecība un restaurācija – Lolita Lipska, Dace Saulīte, SIA «RGD «Telpa»». Galvenais būvuzņēmējs – SIA «Gavars». Krāsas – SIA «Sadolin». Projekts – 2000.–2005. gads. Realizācija – 2000.–2006. gads.

Kukšu dzirnavu ezers un muiža.



Telpu tēlos dominē vēsturiskas liecības un detaļu pārbagātība.

Harmonija un rimts temps, skaistas lietas un zudušu laiku noskaņas, pastorāla ainava aiz loga, diennakts ritms, kur daudz ko nosaka laika apstākļi, – tie ir būtiski iemesli, kāpēc pēdējā gadu desmita laikā tiek atjaunotas Latvijas muižas! Latvijā ir apmēram tūkstotis piļu un muižu, daļa kuru ir sliktā tehniskā stāvoklī, daļa iekonservētas un gaida īstos cilvēkus, daļa tiek atjaunotas. Veidojas jaunā muižniecība – tie ir muižu īpašnieki, cilvēki, kas lielākoties nav seno aristokrātu dzimtu atvases, bet kuru vērtību izpratne un arī ambīcijas ļāvušas sākt grūto un bezgala interesanto senu ēku atjaunošanas darbu. Atšķirīga ir katra īpašnieka attieksme pret kultūrvēsturisko mantojumu, kas dažādu apstākļu rezultātā nonācis tā rokās, atšķirīgi ir arī plāni un ieceres atjaunojamo ēku turpmākajam mūžam. Būtisks kritērijs, vērtējot rezultātu, ir attieksme pret oriģinālām vērtībām. Starptautiskajā mantojuma saglabāšanas kultūrā pieņemts uzskats, ka oriģināls ir vēsturiskas ēkas patiesā un visrespektējamākā vērtība. Visbiežāk ar to tiek saprasta vēsturiskās materiālās substances oriģinalitāte. Tomēr tikpat nozīmīga kultūrvēsturiskā objekta attīstībai ir funkciju oriģinalitāte, autentiskums, kas ļauj izbaudīt vēsturisko norišu emocionālu klātbūtni.

Viena no pēdējā laikā atjaunotajām muižām ir Kukšu muiža Tukuma rajonā.

Kukšu muižas esošā apbūve pakāpeniski attīstījusies vietā, kur muižas ēkas pastāvējušas jau 16. gadsimtā. Pašreizējā apbūve saglabājusies no 18. un 19. gadsimta. Līdz muižu dališanas laikam 1921. gadā Kukšu muiža bijusi pastāvīga vai sezonāla dzīvesvieta vairākām Baltijas vāciešu muižnieku dzimtām, no kurām vislielāko iespaidu uz ēkas arhitektūru atstājuši Brakeli, kas 18. gadsimta pirmajā ceturksnī uzcēla mūra ēkas pamatapjomu – piezemētu celtni ar nošļautu divslīpu jumtu –, Heikingi, kas 18. gadsimta vidū ēkai piebūvēja sānu korpusus, un Betheri, kas vairāku ēku pārbūvju, labiekārtojuma un interjeru izveides rezultātā deva Kukšu muižai tās kvalitātes, kas to izceļ starp citām līdzīgas kultūrvēsturiskās nozīmes ēkām. 19. un 20. gadsimta sākumā Kukšas bija plaši pazīstama vieta – galvenokārt veiksmīgas saimniekošanas dēļ. Pēc 1921. gada Kukšas saimniekojusi pagasta piensaimnieku biedrība, Otrā pasaules kara laikā tā izmantota gan armijai, gan hospitāļu vajadzībām. Nozīmīgs cilvēks Kukšu muižas liktenī bijis mašīnmeistars Hermanis Strautnieks, kurš 1937.–1951. gadā bijis ēkas īpašnieks un līdz pat savai nāvei 1967. gadā turpinājis rūpēties par tās saglabāšanu. Padomju varas gados ēka bijusi gan klubs, gan kolhoza kantoris, gan bibliotēka, gan pasts, līdz 2000. gadā tā visai nožēlojamā fiziskajā stāvoklī nonāca mākslas priekšmetu





Ēdamistaba ieguvusi Mednieku zāles tēlu. Koka panelējums izveidots, kad, izpētot interjeru, tika atklātas koka apšuvuma imitācijas tapetes.

☐ Virtuves perfektais «Bulthaup» iekārtojums, kontrastējot ar ēdamistabas mēbeļējumu, atgādina par mūsdienu standartiem.



kolekcionāra, vēstures cienītāja un profesionāla viesnīcnieka Dāniela Jāna īpašumā.

Kukšu muižas kungu māja atrodas dzirnavu ezera krastā, tās ziemeļaustrumu pusē – tradicionālais pagalmis, ko ietvēra pārējās muižas centra ēkas un kurā bija izvietots aplūgama piebraucamais ceļš. «Kukšu muižas kungu māja kā arhitektūras piemineklis reprezentē stilistisku sintēzi starp baroku un vēliņu klasicismu, kas radusies pakāpeniskas evolūcijas rezultātā un noformējusies 19. gadsimta otrajā pusē realizētajā pārbūvē. Neraugoties uz zudumiem 20. gadsimta otrajā pusē un pārbūvēm, ēkā ir ievērojams skaits arhitektoniski nozīmīgu oriģinālelementu, kas citviet Latvijas muižās ir retums. Kukšu muižas kungu mājas arhitektoniskās kvalitātes kontekstā ar muižas vēsturi ir izcils Latvijas muižu arhitektūras paraugs,» šāds Ilmāra Dirveika novērtējums deva paaugstinātas atbildības izejas pozīciju arhitektam Dainim Bērziņam. Kukšu muižas kungu mājas atjaunošanas uzdevums bija piemērot ēku saimnieka dzīvesvietas vajadzībām, kā arī paredzēt viesu istabas, sarīkojumu un apkalpes telpas atbilstoši lauku viesu mājas standartiem. Kā neapšaubāms virsuzdevums bija autentisko oriģinālo elementu saglabāšana gan attiecībā uz ēkas funkcionālo plānojumu, gan restauratoru uzietajiem interjeru gleznojumiem un citiem elementiem.

Ēkas plānojums sākotnēji veidots pēc anfilādes principa, šāds telpu izkārtojums arī maksimāli saglabāts. Pirmajā stāvā, kur nebija iznīcināti interjera elementi, tās atstātas vēsturiskajā konfigurācijā. Viesību un konferenču vajadzībām tiek izmantota Lielā zāle, Tējas istaba, Konjaku istaba, Mednieku istaba un Gulbju istaba. Ēkas dienvidaustrumu spārnā ierīkoti saimnieka apartamenti, ziemeļrietumu spārnā – numurs, kas piemērots viesiem ar īpašām vajadzībām. Ēkas jumta stāvs vēsturiski tikai daļēji ticis izmantots kā dzīvojamās telpas. Tagad otrajā stāvā izvietotas 12 viesu istabas ar tēlainiem interjera risinājumiem un atbilstošiem istabu nosaukumiem. Pagrabstāvā, kas senāk izmantots kā saimniecības noliktava, ierīkots spa komplekss. Atjaunots koka verandas apjoms, kur ierīkots ziemas dārzs. Realizēts vides pieejamības aspekts.

Ēkas saimnieka un arhitekta iecere bijusi ēkas ārējā tēlā saglabāt dabiskas laika patinas iespaidu. Ar «Sadolin» meistarū līdzdalību tika izvēlēta kaļķa krāsa, kas ēkas fasādēm piešķir neviendabīgu krāsas



Dēļu P
KOI



intensitāti un it kā pabalojušu efektu. Jumta segums – māla kārniņi – bija sliktā tehniskajā stāvoklī, tomēr šo pašu mērķu dēļ tika nolemts no jauna ieklāt attīrītus vecos jumta kārniņus, trūkstošos iepērkot no tuvākās apkārtnes ēkām. Patlaban ēka izskatās krietni staltāka nekā fotodokumentos. Iemesls tam ir ievērojamā kultūras slāņa norakšana – ēkas galvenās fasādes pusē apmēram 50 cm, diķa pusē vēl krietni vairāk. Notīrot zemes uzslāņojumus, diķa pusē atklājies sens pagalma bruģējums, kas nedaudz pielabots.

Ēkā bija saglabājušies vērtīgi interjera fragmenti, kas ļāva gūt priekšstatu par telpu dekorējumu. Interjera tēlainā koncepcija ir paša Dāniela Jāna izlolota. Pamatā saglabājot autentiskās vērtības, telpu tēliem izmantojot gan vēsturiskās liecības, gan paša saimnieka izdomu, radīta tēlietilpīga vide, kas vietām šķiet pārbagāta detaļām, bet kas intensitātes, noskaņas un vides estētikas ziņā būtībā ir ļoti tuva redzamajam fotogrāfijās, kurās skatāmi Latvijas muižu interjeri pirms 1905. gada postījumiem un pamatīgi stilu un žanru uzslāņojumi. Saimnieka attieksmi pret interjeru izpētes datiem ilustrē ēdamistabas interjera risinājums. Interjeru izpēte bijušajā ēdamistabā atklāja 19. un 20. gadsimta mijā līmētas tapetes ar koka tekstūras rakstu. Izpētes autore norādīja,



Lielās zāles īpašā vērtība ir atjaunotie 18. un 19. gs. mijas sienu gleznojumi. Koptēls ar bagātīgu dažādu laikmetu un stilu interjera elementu klāstu prezentē harmonisku vienotību.



Viesu numuru interjeri veidoti spilgtā tēlainībā. Lāčplēša istabas vadmotīvs sakņojas latviešu etnogrāfiskajos motīvos.



Ēkas fasāžu klusinātais, neviendabīgais krāsojums un veco māla kārniņu izmantojums jumta segumā rada izsmalcinātas laika patinas iespaidu.

ka koka paneļu apdare neorenesanses stilā ir tipiska tieši ēdamzāļu interjera noformējumam eklektisma laikmeta muižās, līdz ar to konstatētais ēdamzāles interjera fragments uzskatāms par vērtīgu sava laika interjera kultūras liecību. Reaģējot uz šo speciālistu vērtējumu, saimnieks izveidoja ēdamistabu ar īstiem koka paneļiem.

Kukšu dzirnavu ezers, apkārtnes ainava, labiekārtotā teritorija ar gleznainiem apstādījumiem veido īpatnu vietas raksturu. Diemžēl sarežģītās īpašumattiecības pagaidām neļauj atjaunot visu muižas centru kompleksu.

Vērtējot Kukšu muižas atjaunošanas darbu, jāsecina, ka ēkā saglabāts vērtīgākais – plānojums, gleznojumi, interjera risinājumi –, kā arī neierastas kvalitātes – funkcija un norises, kas tuvas vēsturiskajām, tomēr papildinātas ar laikmetam un saimnieciskajam modelim atbilstošām aktivitātēm. Vēsturiskās vērtības ir radoši bagātinātas ar plašu interjera elementu klāstu, nojaucot robežas starp oriģinālo, muzejisko un klātpienākušo. Radīta organiska, biezas konsistences vide, kas palīdz arī mentāli un emocionāli uztvert kultūrvēsturisko mantojumu, ne tikai aplūkot vēsturisko materiālo substanci. Īpaša un neierasti nozīmīga ir saimnieka līdzdalība vides veidošanā, šāda pieeja ļauj uztvert kultūrvēsturiskā mantojuma objektu ne kā noslēgtu sistēmu, bet kā dzīvu, organisku vidi, kas attīstās. Lasot Ilmāra Dirveika pētījumu par Kukšu muižas kungu mājas ģenēzi, kur apkopoti katra laikmeta un īpašnieka radītie uzslāņojumi un pienesums, kas faktiski ir veidojis Kukšu muižas unikalitāti, loģisks ir jautājums: «Un tagad? Kāds ir turpinājums?» Ēkas īpašnieka un arhitektu lolotā lietu kārtība ir organisks un dabisks senas ēkas mūža turpinājums, saglabājot vērtīgo un pievienojot jaunas kvalitātes, tā veidojot tālāk vietas identitāti un šarmu. ▀

Sandra Treija, Dr. arch.

foto: Andris Tone

Autore pateicas Dainim Bērziņam un Ilmāram Dirveikam par palīdzību raksta tapšanā.



The Discreet Charm of Kukšu Manor

One of the recently renovated manors is Kuk u Manor in Tukums region. The manor's existing development has spread gradually in a place where there has been an estate already since the 16th century. The existing building development has preserved since the 18th-19th centuries.

During Soviet times the building was a club, kolkhoz office, library and a post office till in 2000, being in a rather miserable physical state, it was bought by Daniel Jaan, an art collector and history lover, and a professional hotelkeeper.

Kuk u Manor House is situated at a windmill lake, and on its north-eastern side there is a traditional yard enclosed by the rest of central manor buildings and containing a circular driveway. «Kuk u Manor House as an architectural monument represents a stylistic synthesis between baroque and a late classicism originated as a result of gradual evolution and materialised as an addition built in the second half of the 19th century. Notwithstanding damages and remodelling during the second half of the 20th century, the building contains a large number of architecturally important original details, rarely to be found in other Latvian manors. Architectural quality of Kuk u Manor House together with its history is an outstanding example of Latvian manor architecture.» – this evaluation by Ilmārs Dirveiks set an increased responsibility for architect Dainis Bērziņš.

The building's plan was originally designed as enfilade, and this room arrangement has been retained as much as possible. On the ground floor where interior decoration details had preserved, rooms were left in their historical configu-

ration. Receptions and conferences are held in the Great Hall, Tea Room, Cognac Room, Hunters' Room and Swan Room. The south-eastern wing houses landlord's apartment while the north-western wing contains a room for guests with special needs. The building's attic historically was only partly used for living. Now the first floor houses 12 guest rooms with lots of imagery in interior decoration and respective room names. In the basement which was earlier used as technical wareroom, now there is a SPA complex. One also restored wooden veranda volume laying out a conservatory. In the whole complex one has paid attention to environment accessibility.

Evaluating renovation works carried out at Kuk u Manor one may conclude that the most valuable things are actually preserved in the building, i.e. plan, paintings, interior solutions as well as unusual qualities like functions and processes which are close to the historic ones, yet supplemented by activities corresponding to the era and the estate's economic model. Historic values have been creatively enriched with a wide assortment of interior decoration details bringing down barriers between the original museum-like values and new trends. One has created an organic «thick body» environment that helps perceive cultural heritage both mentally and emotionally, and not to view the historic material substance solely. The owner's participation in environment development is special and unusually important; a cultural heritage object thus stops being a closed system turning into a live, organic substance which is developing. ▀

Sandra Treija, Dr. arch.